

ANDRZEJ GRZYBOWSKI¹, WITOLD PACTWA²

Ludwik Rostkowski (1894-1973) Okulista i współorganizator warszawskiej służby zdrowia

Ludwik Rostkowski (1894-1973)
Ophthalmologist and Co-organiser of the Warsaw Health Service

¹ Instytut Okulistycznych Badań Naukowych, ul. Mickiewicza 24/3B, 60-836 Poznań, Poland

² Lekarz

Adres korespondencyjny:

Prof. dr hab. med. Andrzej Grzybowski

Instytut Okulistycznych Badań Naukowych, ul. Mickiewicza 24/3B, 60-836 Poznań, Poland

ABSTRAKT

Artykuł przedstawia biografię oraz dorobek naukowy polskiego okulisty Ludwika Rostkowskiego (1894-1973). W 1922 r. Rostkowski ukończył studia medyczne na Uniwersytecie Jagiellońskim. Po odzyskaniu niepodległości przez Polskę był współorganizatorem warszawskiej służby zdrowia, wieloletnim naczelnikiem w Wydziale Jaglicy i Okulistyki Społecznej w Ministerstwie Zdrowia i Opieki Społecznej. Rostkowski był prezesem Izby Lekarskiej Warszawsko-Białostockiej, Rzecznikiem z zakresu jaglicy w Światowej Organizacji Zdrowia oraz honorowym członkiem Polskiego Towarzystwa Okulistycznego. Podczas okupacji zajmował się redagowaniem podziemnego pisma lekarskiego, a także uczestniczył w powstaniu warszawskim. Został odznaczony Krzyżem Komandorskim Orderu Odrodzenia Polski.

Słowa kluczowe: Ludwik Rostkowski, polska okulistyka, historia okulistyki, historia medycyny, jaglica

WSTĘP

Ludwik Rostkowski był okulistą oraz honorowym członkiem Polskiego Towarzystwa Okulistycznego.

ABSTRACT

The article presents the biography and scientific achievements of Ludwik Rostkowski, a Polish ophthalmologist (1894-1973). In 1922, Rostkowski completed his medical studies at Jagiellonian University. After Poland regained independence, he was a co-organizer of Warsaw's health-care system, serving for many years as the head of the Wydział Jaglicy i Okulistyki Społecznej at the Ministry of Health and Social Care. Rostkowski was the president of the Warszawsko-Białostocka Izba Lekarska, an expert in ophthalmology for the World Health Organization, and an honorary member of the Polish Ophthalmological Society. During the occupation, he was involved in editing an underground medical journal and participated in the Warsaw Uprising. He was awarded the Krzyż Komandorski Orderu Odrodzenia Polski for his contributions.

Keywords: Ludwik Rostkowski, Polish ophthalmology, history of ophthalmology, history of medicine, trachoma

Jego biografia oraz dorobek naukowy nie zostały do- tychczas należycie opracowane.

Celem poniższej pracy jest zebranie informacji na jego temat oraz analiza jego działalności medycznej i naukowej pod kątem rozwoju zarówno ówczesnej, jak i współczesnej medycyny. Rostkowski był jednym z pionierów szeroko pojętej okulistyki polskiej XX w.

METODOLOGIA

Do sporządzenia niniejszej pracy wykorzystano materiały znajdujące się w Głównej Bibliotece Lekarskiej im. Stanisława Konopki w Warszawie, słownikach biograficznych oraz we wspomnieniach pośmiertnych. Ponadto wykorzystano informacje z Polskiej Bibliografii Lekarskiej, zdigitalizowane materiały archiwalne oraz publikacje autora.

BIOGRAFIA

Ludwik Rostkowski urodził się w 29 czerwca 1894 r. w Moskwie. Jego ojcem był Feliks Rostkowski – generał armii rosyjskiej, a matką Emilia z Kaweckich. W 1912 r. ukończył szkołę średnią w Petersburgu, po czym rozpoczął studia medyczne na Uniwersytecie Moskiewskim. Rostkowski angażował się w pomoc ubogim studentom, będąc wiceprezesem towarzystwa Bratnia Pomoc Studentów Wyższych Uczelni w Moskwie. Był jednym z założycieli Związku Młodzieży Postępowej Niepodległościowej. W 1918 r. wyjechał do Krakowa, gdzie dalej studiował medycynę na Uniwersytecie Jagiellońskim. Wstąpił do Wojska Polskiego i brał udziału w wojnie polsko-bolszewickiej. Dyplom doktora uzyskał 22 lipca 1922 r. [1,2,3].

W 1923 r. przeniósł się do Wilna, a w latach 1924-1925 pracował w Klinice Ocznej Uniwersytetu Wileńskiego. Do 1926 r. był asystentem na oddziale dla dzieci chorujących na jaglicę oraz jednocześnie asystentem wolontariuszem Kliniki Dziecięcej Uniwersytetu Wileńskiego. W 1926 r. wyjechał do pracy do Zakopanego, gdzie był asystentem wolontariuszem w szpitalu klimatycznym i lekarzem okulistą w Ubezpieczalni Społecznej [2, 4].

W 1927 r. powrócił do Wilna, by trzy lata później uzyskać specjalizację lekarza okulisty na Uniwersytecie Wileńskim. Kolejne lata pracy zawodowej poświęcił zwalczaniu jaglicy i ślepoty, a jako wolontariusz opiekował się również dziećmi w Klinice Dziecięcej tego uniwersytetu. Od 1934 r. kierował przychodnią przeciwjagliczą w Wilnie i jednocześnie, w ramach Czerwonego Krzyża, organizował na Wileńszczyźnie tzw. Czołówki – objazdowe przychodnie okulistyczne prowadzone przez Urząd Wojewódzki w Wilnie. W drugiej połowie lat 30. przewodził akcji zwalczania jaglicy w całym



Ryc. 1. Ludwik Rostkowski (1894-1973) [10]

kraju, pracował też w Departamencie Służby Zdrowia Ministerstwa Pracy i Opieki Społecznej.

W 1936 r., m.in. z inicjatywy Rostkowskiego powstała Sekcja Okulistyki Społecznej (obecnie Sekcja Zapobiegania Ślepotcie) Polskiego Towarzystwa Okulistycznego, której był pierwszym przewodniczącym. Rostkowski wznowił działalność sekcji po II wojnie światowej, a stanowisko przewodniczącego obejmował aż do śmierci [4].

Po wybuchu II wojny światowej Rostkowski pełnił służbę jako lekarz wojskowy w kampanii wrześniowej. W czasie okupacji niemieckiej, od 1940 r. był w składzie konspiracyjnego Komitetu Porozumiewawczego Lekarzy Demokratów i Socjalistów w Warszawie, który miał na celu niesienie pomocy lekarskiej działaczom podziemia, osobom ukrywającym się oraz Żydom. Było to samodzielne, nikomu niepodporządkowane stowarzyszenie [2,3,4,5], w ramach którego pod koniec 1940 r. Rostkowski zainicjował, a potem redagował konspiracyjne pismo lekarskie bez tytułu, popularnie nazywane „Abecadłem Lekarskim”. Czasopismo wydawane było w latach 1940-1944 w kilkutygodniowych odstępach, a poszczególne numery sygnowane były kolejnymi literami alfabetu. Na jego łamach Rostkowski publikował m.in. artykuły o sytuacji Żydów na ziemiach polskich. Czasopismo funkcjonowało do 1944 r. i stanowczo zabierało głos w obronie społeczności żydowskiej w Polsce [2,4,5,6,7].

W październiku 1943 r. Rostkowski stanął na czele Wydziału Lekarskiego Rady Pomocy Żydom „Żegota”.

W pracy pomagał mu jego syn, student medycyny Ludwik (pseudonim „Lutek”). W niewielkim pokoju za restauracją na Krakowskim Przedmieściu spotykali się z działaczami „Żegoty”. Udzielali tam porad lekarskich Żydom. Rostkowski wraz z synem zajmowali się również werbowaniem odpowiednich lekarzy specjalistów i pielęgniarek do wykonywania poszczególnych zabiegów chorym Żydom. Zainteresowane osoby służyły nie tylko swoją wiedzą i sprzętem medycznym, ale i środkami pierwszej potrzeby, jak ubranie, żywność czy pieniądze. Liczba wizyt wahała się od kilku do kilkudziesięciu miesięcznie dla danego lekarza [2,4,5,6,7,8].

W swoim mieszkaniu przy ul. Senatorskiej 17 Rostkowski wraz z żoną udzielali pomocy i schronienia Żydom, przez co wielokrotnie groziło im aresztowanie. Jeden z przechowywanych po opuszczeniu kryjówki dostał się w ręce Gestapo. Uprzedzeni o tym fakcie przez urzędnika magistratu warszawskiego, który podsłuchał rozmowę Niemców, Rostkowscy opuścili mieszkanie, które było dwukrotnie przeszukiwane w połowie lutego i w kwietniu 1944 r. Za swoje zasługi Rostkowski otrzymał Krzyż Komandorski Orderu Odrodzenia Polski [2,4,9]. W okresie powstania warszawskiego Ludwik Rostkowski pracował w Szpitalu Dzieciątka Jezus i służył w Sanitariacie Okręgu Warszawskiego AK [2,4].

W 1945 r. Rostkowski (Ryc. 1) został zastępcą szefa Resortu Służby Zdrowia Zarządu Miejskiego w Warszawie, a następnie naczelnikiem Wydziału Jaglicy i Okulistyki Społecznej Ministerstwa Zdrowia.

Podobnie jak przed wojną poświęcił się zwalczaniu jaglicy, organizując w kraju poradnię i przygotowując lekarzy do walki z tą chorobą. Zajmował się szkoleniem kadry lekarskiej w zwalczaniu jaglicy; rocznie prowadził 6-10 kursów. Dzięki niemu w 1954 r. jaglica została prawie całkowicie zlikwidowana (po wojnie było ok. 400 tys. chorych). 15 listopada 1950 r. Rostkowski został docentem okulistyki [1,2,4].

Rostkowski był działaczem i honorowym członkiem Polskiego Towarzystwa Okulistycznego, a także założycielem i przewodniczącym Sekcji Okulistyki Społecznej w wyżej wymienionej organizacji, ponadto przedstawicielem Polskiego Towarzystwa Okulistycznego w Międzynarodowej Lidze Przeciwjagliczej oraz rzeczoznawcą z zakresu jaglicy w Światowej Organizacji Zdrowia. Brał udział w międzynarodowych kongresach Ligi Przeciwjagliczej we Francji, w Belgii, Austrii, Indiach i na Węgrzech [3,4,6,11,12].

W 1945 r. Rostkowski wszedł do zarządu Izby Lekarskiej Warszawsko-Białostockiej, a dwa lata później został jej prezesem. Angażował się również w prace takich organizacji społecznych i branżowych jak: Klub Lekarzy przy Izbie Lekarskiej, Związek Pracowników Służby Zdrowia (od 1946 r.), Sekcja Higieny Wzroku Polskiego Towarzystwa Higienicznego. Od



Ryc. 2. Ludwik Rostkowski jr (1918-1950) [14]

1945 r. należał do Polskiej Partii Socjalistycznej, a od 1948 r. – do Polskiej Zjednoczonej Partii Robotniczej [2,4,11]. Rostkowski był członkiem redakcji „Revue du Trachome” i zastępcą redaktora „Kliniki Ocznej” w latach 1948-1952. Współpracował też z Kosmetyczno-Lekarską Spółdzielnią IZIS [4]. 15 listopada 1950 r. Rostkowski został habilitowany z okulistyki społecznej (na podstawie monografii *Jaglica*) w Akademii Medycznej w Łodzi, na której do 1960 r. prowadził wykłady z okulistyki społecznej. W latach 1954-1958 przewodniczył Komisji Okulistycznej Rady Naukowej przy Ministerstwie Zdrowia. Był członkiem Francuskiego Towarzystwa Okulistycznego i członkiem honorowym Indyjskiego Towarzystwa Okulistycznego. Rostkowski zmarł nagle 21 października 1973 r. w Warszawie. Został pochowany na Cmentarzu Powązkowskim [2,4,6,11,13].

Rostkowski był żonaty dwukrotnie: z Janiną Czystowską i od 1942 r. z Janiną z Lipińskich (ur. 1913 r.), pielęgniarką. Z pierwszego małżeństwa miał syna Ludwika (1918-1950), a z drugiego – syna Andrzeja (ur. 1947), inżyniera mechanika, i córkę Joannę (ur. 1948), biofizyczkę.

Ludwik Rostkowski jr (Ryc. 2) był działaczem socjalistycznych organizacji młodzieżowych, a w okresie okupacji był bardzo istotnym współpracownikiem konspiracyjnej Rady Pomocy Żydom („Żegoty”). W 1941 r.

w czasopiśmie „Abecadło Lekarskie” Rostkowski jr wskazał niemieckiego okupanta jako właściwego sprawcę epidemii tyfusu plamistego w dzielnicach żydowskich. Pomimo tego część społeczeństwa uwierzyła w niemiecką propagandę, która była pretekstem do akcji antysemitycznej. Ludwik Rostkowski jr całą genezę tyfusu przeanalizował w sposób naukowy i podsumował w słowach: „Hitlerowcy tak jak znany epidemiolog angielski Topley zrobili eksperyment epidemiologiczny, wpuszczając masowo do zarażonego środowiska osobniki zdrowe i badając rozwój epidemii. Tylko że Topley przeprowadzał doświadczenie na myszach” [15]. 4 czerwca 1950 r. został znaleziony martwy. W 1997 r. odznaczono go tytułem Sprawiedliwego wśród Narodów Świata [5,9]. Żona Rostkowskiego, Janina, nigdy nie została odznaczona tytułem Sprawiedliwego, pomimo jej nieocenionej pomocy Żydom oraz narażaniu własnego życia podczas okupacji niemieckiej [9].

ANALIZA DOROBKU NAUKOWEGO NA PODSTAWIE WYBRANYCH PUBLIKACJI

Rostkowski opracował nową metodę badania chorych podejrzanych o jaglicę, zaproponował nowe odwracadło do powiek oraz metodę wygniataania ziaren jagliczych. Ustalił również nową definicję „nieżyty grudkowego”, która opierała się na koncepcji ujmowania etiologii jaglicy. Jego teoria została przyjęta przez środowisko okulistyczne w Polsce i znalazła oddźwięk w zagranicznej literaturze naukowej (głównie francuskiej) [4].

W pracy z 1952 r. [16] przedstawił ówczesne przyczyny ślepoty w Polsce. Najczęstszą stanowiły choroby zakaźne (26,5%), w tym jaglica (3,8% w stosunku do 7,1% w 1936 r.), ponadto urazy (24,7%), choroby wrodzone (10,6%) oraz choroby ogólne (5,5%). Najczęstszą chorobą był zanik nerwu wzrokowego (30%), zwykle spowodowany przez jaskrę. Następnie – bielmo (18%) oraz zanik gałki ocznej (15%). Tematyka ta została rozwinięta w artykule z 1960 r. [17], w którym Rostkowski omówił sposoby ochrony wzroku, w tym głównie zapobieganie urazom oczu; oraz w artykule z 1962 r. [18], gdzie opisał sposoby zapobiegania utracie wzroku w Polsce. W artykule z 1959 r. przedstawił najnowszą wiedzę z zakresu trachomatologii oraz polskie doświadczenia w zakresie zwalczania jaglicy [19]. Obejmowały one: 1. Ochronę dzieci przed jaglicą; 2. Właściwe rozpoznanie jaglicy; 3. Ambulatoryjne leczenie jaglicy; 4. Działania zapobiegawcze towarzyszące działaniom leczniczym [19]. Warto zaznaczyć, że Rostkowski publikował część swoich artykułów w czasopismach zagranicznych [20,21,22,23,24], co niewątpliwie umożliwiło zaprezentowanie polskich osiągnięć w zakresie trachomatologii na arenie międzynarodowej.

PODSUMOWANIE

Ludwik Rostkowski był specjalistą w zakresie rozpoznawania i zwalczania jaglicy w Polsce oraz zasłużonym organizatorem akcji przeciwjagliczych. Jego kilkudziesięcioletnie doświadczenie pomogło w wyeliminowaniu jaglicy z listy zagrożeń epidemiologicznych w Polsce. Ponadto, wraz z żoną i synem, jako działacz „Żegoty” pomagał w trakcie okupacji niemieckiej Żydom w Warszawie.

PODZIĘKOWANIE

Autorzy dziękują Głównej Biblioteki Lekarskiej im. Stanisława Konopki w Warszawie oraz Bibliotece Uniwersyteckiej UWM w Olsztynie za udzieloną pomoc oraz udostępnienie posiadanych zbiorów i materiałów.

PIŚMIENNICTWO

- [1] Główna Biblioteka Lekarska: KOL (Katalog Osobowy Lekarzy).
- [2] Namysło A., *Historia Ludwika Rostkowskiego (1894-1973)*, sprawiedliwi.org.pl, 2017, [online:] <https://sprawiedliwi.org.pl/pl/historie-pomocy/historia-ludwika-rostkowskiego-1894-1973> – 15.10.2023.
- [3] Chojna J., Ludwik Rostkowski, [w:] *Internetowy Polski Słownik Biograficzny*, [online:] <https://www.ipsb.nina.gov.pl/a/biografia/ludwik-rostkowski> – 15.10.2023.
- [4] Wojak T., Kęcik D., Docent Ludwik Rostkowski (1894-1973). *Okulistyka*, 2009, 3, 71-72.
- [5] Bartoszewski W., Lewinówna Z., Komitet Porozumiewawczy Lekarzy Demokratów i Socjalistów, [w:] *Ten jest z ojczyzny mojej. Polacy z pomocą Żydom 1939-1945*, Społeczny Instytut Wydawniczy Znak, Kraków (Polska) 1969, 241-243.
- [6] [brak autora], Ludwik Rostkowski. *Tygodnik Powszechny*, 1973, nr z 16 XII, 50.
- [7] [brak autora], Zmarli. *Stolica*, 1973, 48: 20.
- [8] Bartoszewski W., Lewinówna Z., Ludwik Rostkowski, Tadeusz Stępniewski, [w:] *Ten jest z ojczyzny mojej. Polacy z pomocą Żydom 1939-1945*, Społeczny Instytut Wydawniczy Znak, Kraków (Polska) 1969, 152-153, 241-243.
- [9] Urynowicz M., Sprawiedliwi i niesprawiedliwość. *Rzecz o Sprawiedliwych* (dodatek do *Rzeczpospolitej* 8-9.11.2014), 2014, 9987: 40-43.
- [10] <https://www.geni.com/people/Ludwik-Rostkowski/6000000036893047376> – 15.10.2023.
- [11] Nekrolog doc. dr med. Ludwik Rostkowski. *Życie Warszawy*, 24.10.1973, 253.

- [12] Zarząd Główny Polskiego Towarzystwa Okulistycznego, Nekrolog Ludwik Rostkowski. *Służba Zdrowia*, 1973, nr z 28.X.1973.
- [13] [bez autora], Ludwik Rostkowski. *Życie Warszawy*, 1973, 253.
- [14] <http://www.mariapapa.fr/version-anglaise/maria-papa-rostkowska-testimonies-friends-family.html> – 15.10.2023.
- [15] Rostkowski L. jun., Ghetto a epidemia. *W Służbie Zdrowia*, 1946, I (3), 24-26.
- [16] Rostkowski L., Wolter H., Przyczyny ślepoty w Polsce. *Klinika Oczna*, 1952, XXII (4), 407-414.
- [17] Rostkowski L., Nikosiewicz M., Puławski Z. i wsp., [Zagadnienia] Niektóre zagadnienia ochrony wzroku przy pracy. *Zdrowie Publiczne*, 1960, LXXVI (1), 21-37.
- [18] Rostkowski L., Korczak C.W., Zapobieganie ślepoty w Polsce. *Zdrowie Publiczne*, 1962, LXXVII (4-5), 367-374.
- [19] Rostkowski L., Postępy trachomatologii w świetle obrad Międzynarodowej Ligi Przeciw jagliczej w Brukseli w dniu 10.II.1958. *Zdrowie Publiczne*, 1959, LXXV (6), 569-570.
- [20] Rostkowski L., Causes of blindness in Poland in ophthalmology as basis for researches. *J All India Ophthalmol Soc.*, 1965, 13(2), 50-54.
- [21] Rostkowski L., [The trachoma virus according to the proceedings of the Antitrachoma League in Brussels]. *Rev Int Trach Pathol Ocul Trop Subtrop Sante Publique*, 1962, 39, 74-79.
- [22] Rostkowski L., Sur le traitement et la prophylaxie du trachome a la campagne en Pologne [Treatment and prophylaxis of trachoma in the polish countryside]. *Rev Int Trach Pathol Ocul Trop Subtrop Sante Publique*, 1972, 49(2), 31-35.
- [23] Rostkowski L., 30 ans de la lutte Méthodique contre le trachome en Pologne [30 years of systematic fight against trachoma in Poland]. *Rev Int Trach Pathol Ocul Trop Subtrop Sante Publique*, 1963, 40, 270-289.
- [24] Rostkowski L., Szmyt J., Nouvelle méthode de lutte contre le trachome en Pologne; l'action de choc [New method of campaigning against trachoma in Poland; shock action]. *Rev Int Trach Pathol Ocul Trop Subtrop Sante Publique*, 1950, 27(3), 161-165.
4. Rostkowski L., Czy Klub Lekarzy Izby Lekarskiej w Warszawie zdał egzamin (Zagajenie dyskusji). *W Służbie Zdrowia*, 1946, I (6), 19.
5. Rostkowski L., Czy tylko zapobiegać, czy tylko leczyć? *W Służbie Zdrowia*, 1946, I (4-5), 44-46.
6. Rostkowski L., *Jak Wojtek swoją rodzinę od jaglicy ratował*, Staraniem Sekcji Jaglicy i Okulistyki Społecznej Polskiego Towarzystwa Okulistycznego, Lekarski Instytut Naukowo-Wydawniczy, Warszawa (Polska) 1946, 16°, 29.
7. Rostkowski L., Les operations de Hotz-Anagnostakis, de Denig et la canthoplastie, d'après les travaux de la Colonne instructive antitrachomateuse. *Archives d'Ophthalmologie*, 1946, VI, 456-459.
8. Rostkowski L., Zwalczenie jaglicy i walka ze ślepotą na wsi. *Zdrowie Publiczne*, 1946, LXI (1), 124-127.
9. Rostkowski L., Rutkiewicz J., Zakłady lecznicze i lekarze na wsi. *Zdrowie Publiczne*, 1946, LXI (1), 34-43.
10. Rostkowski L., Rutkiewicz J., Stępniewski T., Lata kłęski i walki. *Zdrowie Publiczne*. *W Służbie Zdrowia*, 1946, I (8), 23-24; (9-10), 19-21.
11. Rutkiewicz J., Rostkowski L., Odbudowa opieki lekarskiej w Polsce na nowych podstawach. *W Służbie Zdrowia*, 1946, I (1), 3-6.
12. Rostkowski L. jun., Ghetto a epidemia. *W Służbie Zdrowia*, 1946, I (3), 24-26.
13. Rostkowski L., *Jaglica, etiologia, epidemiologia, rozpoznawanie, przebieg, leczenie i zwalczanie*, Lekarski Instytut Naukowo-Wydawniczy, Warszawa 1947., 8°, 128.
- a) Bibliografia lekarska za rok 1947 pozycja 1663.
- b) [Ocena]. *Polski Tygodnik Lekarski*, 1948, III (6), 187-188 (Józef Jakóbkiewicz).
- c) [Ocena]. *W Służbie Zdrowia*, 1947, II (11), 11 (Julian Szymański).
14. Rostkowski L., *Jaglica*, Państwowy Zakład Wydawnictw Lekarskich, Warszawa (Polska) 1947.
- a) Bibliografia lekarska za rok 1947 pozycja 1663.
- b) [Ocena]. *Klinika Oczna*, 1948 [1949], XVIII (2), 344-345 (W.H. Melanowski).
15. Rostkowski L., Rutkiewicz J., Stępniewski T., *Lata kłęski i walki*. 1942 *Zdrowie publiczne* (ciąg dalszy). *W Służbie Zdrowia*, 1947, II (1-2), 29-32; (3), 18-19.
16. Rostkowski L., Tetmajerowa A., Lata kłęski i walki. Bezpłatny szpital jako konieczność państwowa. *W Służbie Zdrowia*, 1947, II (10), 17-19.
17. Rostkowski L., *Jak Wojtek swoją rodzinę od jaglicy ratował*, Lekarski Instytut Naukowo-Wydawniczy, Warszawa (Polska) 1947., 16° (145 x 105), 30 + 2 nlb.
18. Rostkowski L., Udostępnienie szpitala istotnym zagadnieniem Powszechnej Służby Zdrowia. *W Służbie Zdrowia*, 1947, II (10), 4-5; i odb. Warszawa (Polska) 1947, 8°, 7 + 1 nlb.
19. Rostkowski L., Jaglica, [w:] *Poradnik dla przodowników zdrowia*, Centralna Księgarnia Rolnicza „Samopomoc Chłopska”, Warszawa (Polska) 1948, 98-100.

SPIS PRAC LUDWIKA ROSTKOWSKIEGO

1. Rostkowski L., Zwalczenie jaglicy. *Dziennik Zdrowia*, 1945, I (4), 109-110.
2. Rostkowski L., Rutkiewicz J., *Zakłady lecznicze i lekarze na wsi*, Warszawa (Polska) 1946. Odb. ze *Zdrowia Publicznego*, 8°, 11 + 1 nlb.
3. Rostkowski L., Czy i jak zwalczać jaglicę. *W Służbie Zdrowia*, 1946, I (8), 6-8; (9-10), 5-8.

20. Rostkowski L., Obecny stan zwalczania ślepoty i jaglicy w Polsce. *Klinika Oczna*, 1948, XVIII (1), 127-128 (Spr. W. Zj. Okul. z 16.XII.46).
21. Rostkowski L., Operacje przeciwjaglicze wg obserwacji Instrukcyjnej Kolumny Przejawiającej. Nowy objaw rozpoznawczy w jaglicy. *Klinika Oczna*, 1948, XVIII (1), 128-129 (Spr. W. Zj. Okul. z 16.XII.46).
22. Rostkowski L., Problem okulistyki społecznej w Polsce. *Klinika Oczna*, 1948 [1949]; XVIII (2), 297-304; odb. Warszawa (Polska) 1949, 8°, 10 + 2 nlb, to samo w streszczeniu: *Klinika Oczna*, 1948 [1949]; XVIII (3-4), 569-570 (Sprawozdanie Zjazdu Okulistycznego z 3.VII.48).
23. Rostkowski L., *Jak Wojtek swoją rodzinę od jaglicy ratował*, Lekarski Instytut Naukowo-Wydawniczy Warszawa (Polska) 1948, 16°, 31 + 1 nlb. Polecone przez Ministerstwo Oświaty jako lektura pomocnicza do bibliotek szkolnych (Dz. Urz. Min. Oświaty (6) z dnia 26 VII 1946 poz. 178, okólnik (27)).
24. Rostkowski L., Przemówienie powitalne delegata Naczelnej Izby Lekarskiej dra Ludwika Rostkowskiego na plenarnym posiedzeniu Kongresu [Lekarzy Węgierskich w Budapeszcie] w dniu 8.IX.1948 r. *W Służbie Zdrowia*, 1948, III (9-10), 324-325.
25. Rostkowski L., Wszyscy chcemy widzieć dobrze, [w:] *Kalendarz zdrowia [Polskiego Czerwonego Krzyża] na rok 1949*, Warszawa (Polska) [1948] 1949, 156-160.
26. Rostkowski L., Zwalczanie jaglicy i okulistyka społeczna. *Zdrowie Publiczne*, 1948, LXIV (5-6), 31-38; i odb. Warszawa (Polska) 1948, 8°, 9 + 3 nlb.
27. Rostkowski L., Projekt organizacji ochrony oczu przy pracy. *Zdrowie Publiczne*, 1949, LXV (11-12), 25-30.
28. Rostkowski L., Rola Zw. Zaw. Pracowników Służby Zdrowia w zapobieganiu ślepoty jako chorobie społecznej, [w:] *Sprawozdanie Zarządu Głównego Związku Zawodowego Pracowników Służby Zdrowia za okres 1946-1949*, Warszawa (Polska) 1949, 297-302.
29. Rostkowski L., Zjazd Okulistów Polskich. *Bezpieczeństwo i Higiena Pracy*, 1949, III (12), 33-34.
30. Rostkowski L., *Jak Wojtek swoją rodzinę od jaglicy ratował*, Państwowy Zakład Wydawnictw Lekarskich, Warszawa (Polska) 1950, 16°, 32. Polecone przez Ministerstwo Oświaty jako lektura pomocnicza do bibliotek szkolnych (Dz. Urz. Min. Oświaty (6) z dnia 26 VII 1946 poz. 178, okólnik (27)).
31. Rostkowski L., Wszyscy chcemy dobrze widzieć. *Zdrowie*, 1950, II (9), 11.
32. Rostkowski L., Projekt organizacji i ochrony wzroku w przemyśle, [w:] *Pamiętnik XXI Zjazdu Towarzystwa Okulistów Polskich*, Warszawa (Polska) 1950 [1951], 65-67.
33. Rostkowski L., Istotne czynniki w akcji przeciwjagliczej. *Problemy*, 1951, VII (2), 113-114.
34. Rostkowski L., Puławski Z., *Ochrona oczu przy pracy. Wskazówki bezpieczeństwa i higieny pracy*, Warszawa (Polska) 1951, 8°, 24. a) Seria Ochrony Pracy (42).
35. Rostkowski L., Jaglica. *Problemy*, 1952, VIII (4), 237-240.
36. Rostkowski L., *Jaglica*, Państwowy Zakład Wydawnictw Lekarskich, Warszawa (Polska) 1952, 8°, 99 + 1 nlb. + 1 tabl.
37. Rostkowski L., Szklą kontaktowe. *Problemy*, 1952, VIII (7), 499-500.
38. Rostkowski L., Wolter H., Przyczyny ślepoty w Polsce. *Klinika Oczna*, 1952, XXII (4), 407-414; i odb. Warszawa (Polska) 1952, 8°, 407-414.
39. Rostkowski L., Kilka słów o jaglicy. *Zdrowie*, 1953, V (6), 2.
40. Rostkowski L., *Jaglica*. Państwowy Zakład Wydawnictw Lekarskich, Warszawa (Polska) 1954, 8°, 15 + 1 nlb.
41. Rostkowski L., Jaglica i jej zwalczanie. *Pielęgniarstwo Polskie*, 1954, VII (3), 12-14.
42. Rostkowski L., *Jak Wojtek swą rodzinę od jaglicy ratował*, Państwowy Zakład Wydawnictw Lekarskich, Warszawa (Polska) 1954., 16°, 30 + 2 nlb.
43. Rostkowski L., Zwalczanie jaglicy w Polsce, [w:] *XXIV Zjazd Okulistów Polskich. Referaty zjazdowe*, Warszawa (Polska) 1954, 132-134.
44. Rostkowski L., Wolter H., Zarzycka M., Przyczyny ślepoty jednoocznej w Polsce, [w:] *XXIV Zjazd Okulistów Polskich, Referaty zjazdowe*, Warszawa (Polska) 1954, 110.
45. Rostkowski L., *Jaglica*, Państwowy Zakład Wydawnictw Lekarskich, Warszawa (Polska) 1955., 8°, 89 + 3 nlb. + 2 tabl.
46. Rostkowski L., *Zez*. *Problemy*, 1956, XII (8), 593.
47. Rostkowski L., Dzieje zwalczania jaglicy w Polsce, [w:] *Postępy Okulistyki IV*, Warszawa (Polska) 1957, 78-98.
48. Rostkowski L., Ochrona oczu nie może być sprawą marginesową. *Służba Zdrowia*, 1957, IX (31), 4.
49. Rostkowski L., Sprawozdanie z działalności Komisji Okulistycznej Rady Naukowej Ministerstwa Zdrowia za rok 1955. *Klinika Oczna*, 1957, XXVII (2), 190-191.
50. Rostkowski L., Wzory polskie w walce z jaglicą w Indiach. *Służba Zdrowia*, 1957, IX (26), 3.
51. Rostkowski L., Teoria i praktyka zwalczania jaglicy w Polsce. *Zdrowie Publiczne*, 1958, LXXIV (1), 25-38.
52. Rostkowski L., *Zapobieganie chorobom oczu*, Państwowy Zakład Wydawnictw Lekarskich, Warszawa 1958, (1), 8°, 38 + 2 nlb.
53. Rostkowski L., Postępy trachomatologii w świetle obrad Międzynarodowej Ligi Przeciw jagliczej w Brukseli w dniu 10.II.1958. *Zdrowie Publiczne*, 1959, LXXV (6), 569-570.
54. Rostkowski L., Nikosiewicz M., Puławski Z. et al., [Zagadnienia] Niektóre zagadnienia ochrony wzroku przy pracy. *Zdrowie Publiczne*, 1960, LXXVI (1), 21-37.
55. Rostkowski L., Le virus trachomateux selon les débats de la Ligue Antitrachomateuse à Bruxelles. *Revue Internationale du Trachome*, 1962, XXXIX (1), 74-79.

56. Rostkowski L., Korczak C.W., Zapobieganie ślepotie w Polsce. *Zdrowie Publiczne*, 1962, LXXVII (4-5), 367-374; i odb. Warszawa (Polska) 1962, 8°, 367-374.

57. Rostkowski L., 30 ans de la lutte méthodique contre le trachome en Pologne. *Revue Internationale du Trachome*, 1963, XI (3), 270-289.

58. Rostkowski L., Przyczyny ślepoty w Polsce na podstawie okulistycznych badań niewidomych. *Zdrowie*

Publiczne, 1965, LXXX (1-2), 21-23; 1 tabl. i odb. Warszawa (Polska) 1965, 8°, 21-23 + 1 nlb.

59. Rostkowski L., Valeur du système croisé de Marquez pour apprécier les causes de cécité à l'occasion du recensement des aveugles et des borgnes en Pologne. *Journal d'Ophthalmologie Sociale*, 1965 (36), 22-25.